

DESPRE TESTAMENTUL OLOGRAF¹ (PARTEA I)

Ioana NICOLAE

Universitatea Transilvania din Braşov
Facultatea de Drept

Abstract

The holographic will is one of the most used ways to test, which is why I found it useful to present the advantages and disadvantages of this type of testament, as well as to analyze the special form conditions imposed by law, together with the incidental sanctions in case of failure to comply.

Keywords: *will, holographic will, formal conditions of will, sanctions.*

1. Considerații introductive privind testamentul olograf

Testamentul olograf este reglementat în art. 1041-1042 C. civ. Legiuitorul nu definește testamentul olograf, ci se mărginește la a indica doar condițiile pe care acesta trebuie să le îndeplinească. Denumirea sa provine de la cuvintele grecești *holos*, care înseamnă întreg, total, și *grafos*, care semnifică a scrie.

În acest sens, potrivit art. 1041 C. civ., „sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului”. În alte cuvinte, testamentul olograf reprezintă un înscris sub semnătură privată, care chiar dacă îmbracă forma unui act sub semnătură privată este un act solemn. Condițiile impuse de art. 1041 C. civ. vizând scrierea în întregime, datarea și semnarea testamentului de către autorul său reprezintă condiții speciale de formă, care trebuie îndeplinite cumulativ, fiind cele care conferă testamentului caracter solemn, iar acestea sunt condiții prevăzute *ad validitatem*, și nu *ad probationem* sau ca cerință de opozabilitate. Așa cum s-a subliniat în doctrină², testamentul olograf este un exemplu excelent (alături de căsătorie) de act solemn, care nu este înscris autentic, solemnitatea rezidând în aceea că testatorul își exprimă în scris ultima voință, datează și semnează personal actul.

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

² J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 95.

În dreptul civil român nu se admite testamentul scris de alta persoană și nici acela scris de dispunător cu ajutorul mijloacelor mecanice – la mașina de scris sau la calculator – și ulterior semnat de testator în fața martorilor. Acest tip de testament olograf, care nu îndeplinește condițiile de formă, este nul absolut și poate lăsa în persoana moștenitorilor universali și cu titlu universal o obligație civilă naturală, ce poate fi însă confirmată în condițiile art. 1010 C. civ.

Codicilul reprezintă un adaos, un supliment la un testament anterior al testatorului, care la rândul său trebuie să respecte condițiile impuse de art. 1041 C. civ., pentru a fi valabil. Aceasta deoarece în legislația civilă română, codicilul reprezintă tot un testament, motiv pentru care acesta trebuie să respecte una dintre formele testamentare impuse de lege și, evident, condițiile specifice ale modalității de testare alese de dispunător. Dacă însă se interpretează dispozițiile testamentului anterior ori se înlătură anumite erori de redactare strecurate în testament, fără a exista o dispoziție nouă de ultimă voință, se admite că acestea nu au caracterul unui codicil³.

2. Avantajele și dezavantajele testamentului olograf

Utilizarea testamentului olograf prezintă o serie de avantaje, dar și anumite dezavantaje. În categoria avantajelor, putem aminti următoarele aspecte:

- poate fi folosit de orice persoană care știe să scrie;
- poate fi redactat oriunde și oricând, în țară sau în străinătate, fără a necesita intervenția unei persoane străine sau prezența martorilor;
- redactarea lui nu implică efectuarea de cheltuieli;
- se asigură secretul dispozițiilor testamentare;
- poate fi ușor revocat de către testator prin distrugerea voluntară a testamentului.

Dar, pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere faptul că utilizarea testamentului olograf prezintă și o serie de inconveniente, după cum urmează:

- poate fi ușor de sustras, distrus sau ascuns, atât în timpul vieții testatorului, fără știrea sa, cât și după decesul acestuia;
- nu asigură protecția voinței testatorului împotriva unor influențe ale altor persoane, manifestate sub forma captației, sugestiei sau chiar a violenței;
- poate fi falsificat relativ ușor;
- poate fi contestat mult mai ușor decât în cazul celorlalte forme testamentare;
- poate cuprinde formulări confuze sau contradictorii, ce ridică probleme în interpretarea și stabilirea adevăratei voințe a testatorului, dacă acesta nu are cunoștințe juridice.

³ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 209.

Pentru a înlătura unele dintre dezavantajele utilizării testamentului olograf, se poate proceda la întocmirea lui în mai multe exemplare sau se poate proceda la încredințarea testamentului unei persoane de încredere, apropiată testatorului cu obligația de a-l preda ulterior decesului testatorului persoanei indicate de acesta ori la depunerea lui la un birou notarial. Este de menționat în acest context că încredințarea testamentului olograf notarului public nu transformă testamentul olograf în testament autentic⁴.

3. Condițiile speciale de formă ale testamentului olograf

Prima cerință impusă de textul art. 1041 C. civ. este aceea ca testamentul olograf să fie scris în întregime de mâna testatorului. Îndeplinirea acestei condiții semnifică scrierea în integralitate a testamentului de mâna testatorului, nefiind admis ca testamentul să fie dactilografiat sau imprimat la calculator, chiar semnat de testator sau chiar dacă cuprinde mențiunea că reprezintă ultima sa voință. Nu este admisă nici scrierea specială Braille (în relief) pentru nevăzători, întrucât nici în acest caz nu se poate stabili ce mâna l-a redactat⁵. Scopul pentru care legiuitorul a impus această condiție de validitate a testamentului este acela de a preveni eventualele fraude și de a permite în caz de contestare a testamentului a se verifica scrierea defunctului prin intermediul unei expertize de specialitate (expertiza grafoscopică) ce se realizează prin verificarea de scripte. Așa cum s-a subliniat în doctrină⁶, manuscrisul testamentar este o garanție a libertății de voință a testatorului, scrisul său fiind expresia cea mai intimă a consimțământului liber, care urmează să supraviețuiască autorului testamentului. Un alt autor⁷ afirmă că scrierea în întregime a testamentului urmărește să asigure independența de voință a celui care testează și să înlătore intervenția altor persoane.

Scrierea de mână se poate realiza prin orice mijloace – cu cerneală, pix, creion, vopsea, pastă, cărbune, cretă, vopsea etc., pe orice suport material ce poate fi conservat – hârtie, pânză, lemn, sticlă, piatră, perete, material plastic, tablă etc., folosind orice scriere – cu caractere de tipar sau de mână etc., în orice limbă cunoscută de testator, fie chiar și o limbă moartă, cum este, spre exemplu, limba latina, pe un singur suport material sau pe mai multe – de exemplu, pe mai multe foi de hârtie. În ceea ce privește acest ultim caz, când testamentul este scris pe mai multe foi de hârtie, testamentul va fi valabil cu condiția de a exista o legătură materială

⁴ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 185.

⁵ D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 253. Pentru opinia contrară, a se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, p. 515, nota 1247.

⁶ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 96.

⁷ M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 165.

sau intelectuală între ele pentru a ne afla în prezența un singur act unitar, chiar dacă a fost redactat în etape succesive. Așadar, scrierea în etape a testamentului este admisă. În general, testamentul olograf este redactat pe hârtie, fiind folosite instrumentele obișnuite de scriere, respectiv pix sau stilou, modalitate care asigură și conservarea în timp a înscrisului testamentar.

Pentru a ne afla în prezența unui testament valabil nu este impusă nici obligativitatea utilizării vreunei formule sacramentale și nici utilizarea titlaturii de testament sau testament olograf, dacă din conținutul actului rezultă că ne aflăm în prezența actului *mortis causa* al testatorului.

Valabilitatea testamentului nu este afectată de existența unor modificări, ștersături, adăugiri sau intercalări, efectuate de testator, fie cu ocazia redactării testamentului, fie ulterior, cu condiția ca acestea să reprezinte simple corecturi, îndreptări ale unor erori materiale strecurate în testament sau interpretări, chiar dacă nu sunt datate și semnate separat. În ipoteza în care acestea reprezintă însă dispoziții noi (codicil), dacă prin ele sunt înlăturate anumite dispoziții anterioare care modifică conținutul testamentului, astfel cum am precizat anterior, ne aflăm în prezența unui nou testament, care trebuie să fie scris, semnat și datat de mâna testatorului, potrivit art. 1041 C. civ. Potrivit art. 1052 alin. (1) C. civ., „(...) Ștergerea unei dispoziții a testamentului olograf de către testator implică revocarea acelei dispoziții. Modificările realizate prin ștergere se semnează de către testator”. Practic, în acest mod se atestă faptul că modificările în cauză aparțin testatorului, și nu unei alte persoane.

Spre exemplu, dacă există un testament în cuprinsul căruia un cuvânt este șters și înlocuit cu altul având același înțeles, modificarea nu este de natură a afecta conținutul testamentului și nu va trebui semnată și datată de testator. Situația este identică și în ipoteza în care testatorul corectează spre exemplu o greșeală gramaticală strecurată în testament. Dacă însă este vorba despre ștergerea numelui unui legatar și scrierea unui alt nume, al altei persoane, aceasta va reprezenta o modificare esențială a actului, având caracterul unei noi prevederi testamentare și va trebui să fie obligatoriu semnată și datată de testator⁸. În esență, în această ipoteză are loc revocarea unei dispoziții testamentare vechi și formularea unei noi prevederi testamentare.

Se admite că testatorul poate fi ajutat de un terț la redactarea testamentului, de exemplu, în cazul în care testatorul, din motive de sănătate, nu-și poate redacta singur testamentul. În acest caz se admite chiar ajutorul strict fizic acordat la realizarea scrierii, spre exemplu prin sprijinirea mâinii testatorului astfel încât acesta să își poată redacta actul de ultimă voință. Chestiunea ce trebuie analizată este aceea că, în cazul arătat, ajutorul terțului nu trebuie să altereze voința testatorului, iar asistența acordată de acesta trebuie să aibă caracter pur tehnic. În cazul

⁸ D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 108.

în care o persoană este paralizată și nu poate scrie, iar testamentul olograf este întocmit prin purtarea mâinii sale pe hârtie, pentru a realiza scrierea, de către o altă persoană, testamentul va fi nul⁹. În schimb, dacă o persoană lipsită de vedere scrie personal testamentul, dar este ajutată de un terț, prin indicarea locului în care să scrie, așezând în acest sens mâna orbului pe hârtie și ajutându-l să semneze în locul potrivit, se admite că un asemenea testament va fi valabil¹⁰. Nu este însă valabil testamentul, dacă se dovedește că testatorul nu a făcut altceva decât să întărească cu pixul un text scris de către o altă persoană sub a cărui influență se afla, deoarece în acest caz testamentul nu exprimă voința dispunătorului și, de asemenea, în situația în care testatorul, analfabet fiind, a reprodus mecanic un testament scris de altă persoană, fără a înțelege sensul semnelor pe care le reproduce mecanic¹¹. Sancțiunea nulității în acest caz nu poate fi înlăturată pe motivul că testamentul ar exprima voința dispunătorului, în acest caz testatorul reproducând mecanic un document prezentat de un terț, el neexprimând un consimțământ valabil.

În literatura juridică s-a lansat întrebarea care este soarta unui testament în ipoteza în care, pe lângă scrierea testatorului, există și o scriere străină. Răspunsul la această întrebare trebuie nuanțat. Așa cum s-a subliniat în doctrină¹², corectura, chiar simplă, făcută de o mână străină, precum orice altă intervenție olografă a unei alte persoane decât cea a testatorului, reprezintă izvor de suspiciune privind validitatea întregului testament, ori cel puțin a clauzei testamentare alterate de scriitura străină. Așadar, prezența scrierii străine impune o analiză temeinică. Astfel, dacă scrierea străină nu are legătură cu conținutul testamentului, atunci testamentul olograf va fi valabil, întrucât nu există indicii că voința liberă a testatorului a fost alterată (spre exemplu, scrierea străină consemnează o programare medicală sau un număr de telefon). Nu are importanță dacă testatorul a avut sau nu cunoștință de această scriere străină întrucât în acest caz scrierea străină nu afectează cu nimic conținutul actului testamentar. Scrierea străină poate exista înaintea redactării testamentului sau poate fi efectuată odată cu redactarea testamentului sau ulterior acestui moment. Astfel, este posibil ca testatorul să își redacteze testamentul pe o coală de hârtie scrisă deja de altcineva (neavând relevanță conținutul înscrisului, de exemplu, testamentul este scris pe o scrisoare primită de testator), acest înscris reprezentând doar suportul material al testamentului sau este de asemenea posibil ca pe testamentul redactat de testator o terță persoană să facă anumite însemnări în perioada redactării testamentului sau ulterior. Însemnările anterioare aflate pe coala aleasă de testator pentru redactarea testamentului

⁹ D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 107.

¹⁰ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 208.

¹¹ D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 253.

¹² J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 97.

și cele concomitente redactării testamentului (dacă acesta se realizează în etape, anterior finalizării redactării) vor fi întotdeauna cunoscute testatorului, în vreme ce acelea efectuate ulterior pot fi și necunoscute acestuia, ceea ce interesează fiind faptul ca acestea să nu aibă legătură cu dispozițiile de ultimă voință ale dispunătorului. În schimb, dacă scrierea străină are legătură cu dispozițiile testamentare, va trebui să analizăm dacă testatorul a avut cunoștință sau nu de această intervenție.

În ipoteza în care testatorul a avut cunoștință de această scriere străină, testamentul este nul, voința sa liberă fiind alterată iar testatorul, dacă ar fi dorit, și-ar fi putut reface testamentul în forma sa inițială. Dacă scrierea străină a fost făcută fără știrea testatorului, acest lucru putându-se întâmpla chiar și în timpul vieții sale, testamentul va fi valabil așa cum acesta a fost redactat de autorul său, fără a se ține cont de scrierea străină, întrucât în acest caz nu s-a încălcat voința liberă a testatorului, evident cu condiția să se poată stabili conținutul original al testamentului. Trebuie să admitem această soluție și pentru ipoteza în care testatorul a cunoscut adăugirile sau modificările făcute de terț, dacă acesta a fost în imposibilitate de a-și reface testamentul până în momentul morții sale. În acest caz vor trebui avute în vedere prevederile inițiale ale testamentului, fără a se ține seama de modificările efectuate de terț. Singura condiție este ca testatorul să fi fost în imposibilitate de a-și reface testamentul, situație care să persiste constant până la decesul său. Fapta terțului care cu rea-credință a alterat conținutul unui testament prin modificări, ștersături sau adăugiri va putea atrage sancțiunea nedemnității judiciare [art. 959 alin. (1) lit. b) C. civ.].

În concluzie, cele menționate anterior trebuie analizate în funcție de faptul dacă intervențiile sunt făcute după semnarea testamentului, dacă acestea privesc aspecte de fond sau de formă ale testamentului, ori dacă acestea sunt făcute cu sau fără știrea testatorului, urmând ca soluția să fie nuanțată raportat la toate aceste aspecte. Sau cum sugestiv s-a subliniat în literatura de specialitate¹³, ceea ce trebuie socotit esențial este ca din scriitura testamentului să reiasă dovada că acesta este în întregime expresia voinței libere a testatorului.

Cea de-a doua condiție specială impusă de textul art. 1041 C. civ. pentru validitate este ca testamentul să fie datat de mâna testatorului. Codul civil nu impune o anumită formă în care trebuie datat testamentul, însă data trebuie să fie completă, adică să cuprindă indicarea zilei, a lunii și a anului în care a fost redactat testamentul, indiferent dacă sunt utilizate cifre sau litere ori o combinație a acestora. Se admite că data este valabil indicată și atunci când se face referire la o sărbătoare a cărei dată poate fi cu certitudine stabilită (de exemplu, Crăciunul anului 2019, Paștele din anul 2020, ziua de Sf. Ioan din 2015 etc.) sau exprimarea datei se face folosindu-se denumirile arhaice ale lunilor (de exemplu, în ziua de 8 a

¹³ M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 166.

lunii lui Cuptor din anul 2019). Nu prezintă importanță locul în care este plasată data, respectiv la începutul actului, în cuprinsul acestuia sau la finalul actului. De regulă însă, data se plasează la finalul actului. Este important însă ca data să se refere la întregul act, chiar dacă acesta cuprinde mai multe foi și indiferent de locul concret de plasare al acesteia. Dacă, spre exemplu, testamentul cuprinde dispoziții făcute de-a lungul timpului, la date diferite, iar cele ulterioare reprezintă codicile, acestea vor trebui date separat pentru a fi valabile. Dacă testamentul a fost redactat la date diferite, respectiv în etape, însă reprezintă un act unitar, va fi datat o singură dată, atunci când acesta a devenit testamentul dispunătorului în forma sa finală. Nu este necesar să se indice ora și locul întocmirii testamentului, la nevoie acestea putându-se dovedi cu orice mijloc de probă, fiind vorba despre chestiuni de fapt. De exemplu, poate deveni important a se stabili ora redactării testamentului dacă există două testamente redactate în aceeași zi, ultimul dintre ele revocând testamentul precedent. Deoarece datarea testamentului se impune a fi făcută de mâna testatorului, aceasta înseamnă că este exclusă datarea testamentului de un terț, după cum aceasta nu poate fi nici imprimată sau realizată prin aplicarea unei ștampile¹⁴.

În ceea ce privește importanța datării testamentului, arătăm că în funcție de această dată se stabilește dacă testatorul avea capacitatea și discernământul necesar pentru a putea testa. Tot raportat la dată, în ipoteza în care există mai multe testamente succesive, conținând dispoziții contradictorii, în funcție de dată se va stabili care este ultima voință a testatorului care va revoca testamentele anterioare și care, totodată, va produce efecte juridice. Prin raportare la dată se apreciază asupra împrejurărilor concrete de redactare a testamentului și a cauzelor ce pot atrage nulitatea sau după caz, anularea testamentului. Spre exemplu, lipsa capacității de a testa se apreciază în funcție de data redactării testamentului, după cum existența dolului sub forma captației și sugestiei va fi mai facil de analizat dacă manoperele frauduloase se raportează la o anumită dată concretă la care a fost redactat actul de ultimă voință al testatorului.

Lipsa datei testamentului atrage, potrivit art. 1041 C. civ., nulitatea absolută a acestuia. Se impune a distinge astfel dacă data lipsește cu totul sau dacă lipsa acesteia este doar parțială. De asemenea, vom face precizări în privința datei

¹⁴ Pentru situația în care data este parțial imprimată și completată olograf de testator, a se vedea M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 211. Autorul indicat arată că „testamente în care data era, spre pildă, 1046 au fost rectificate în 1946 sau testamente scrise pe o hârtie care înfățișa, tipografiată, litografiată sau dactilografiată, data de 195...și în care a patra cifră era trecută de mâna testatorului au fost socotite valide, deși data nu era în întregime scrisă de testator, de câte ori instanța a izbutit să stabilească cu certitudine data reală, în condițiile arătate”; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, p. 516, nota 1249 - „Jurisprudența a admis însă ca valabilă o dată din care o parte era tipărită și numai o parte scrisă cu mâna”.

eronate sau false. Este de menționat că aceste chestiuni nu se bucură de un punct de vedere unitar în doctrină și practica judiciară.

În ceea ce privește lipsa totală sau parțială a datei, punctele de vedere exprimate sunt următoarele:

O primă opinie exprimată¹⁵ consideră că lipsa totală sau parțială a datei testamentului va fi sancționată cu nulitatea absolută a testamentului doar dacă nu se face proba datei redactării testamentului cu ajutorul datelor intrinseci testamentului sau chiar cu ajutorul datelor extrinseci acestuia, în măsura în care acestea se sprijină pe cele intrinseci. Același punct de vedere a fost exprimat în doctrină¹⁶, respectiv că în lipsa totală sau parțială a datei, testamentul nu va fi nul dacă persoana interesată să-i salveze valabilitatea reușește să facă proba datei întocmirii lui cu elemente intrinseci rezultând din cuprinsul testamentului sau chiar cu ajutorul elementelor exterioare, dacă acestea din urmă se coroborează cu cele intrinseci testamentului. Soluția ar trebui să fie identică și în cazul în care data testamentului este inexactă în mod involuntar, respectiv datorându-se scrierii defectuoase de către testator ori a inserării în testament a mai multor date. În sensul acestei opinii, indicăm faptul că potrivit art. 1039 alin. (2) C. civ., edictat în materia interpretării testamentului, este permis ca elementele extrinseci înscrisului testamentar să fie folosite numai în măsura în care se sprijină pe cele intrinseci. În doctrină¹⁷ s-a arătat că se admite chiar ca dată valabilă a testamentului cea care apare pe plicul în care a fost introdus testamentul, cu condiția însă ca plicul împreună cu testamentul să formeze un tot dovedit ca atare, ca, spre exemplu, un testament olograf aflat într-un plic sigilat deus la un birou notarial în depozit.

S-a exprimat și punctul de vedere contrar¹⁸, potrivit căruia art. 1041 C. civ. statuează în mod imperativ că, sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie datat de mâna testatorului și, având în vedere prevederea actualului Cod civil, data este una dintre condițiile obligatorii și absolut necesare constatării valabilității testamentului olograf, în ciuda poziției unei părți a doctrine (expuse anterior), precum și a existenței unor decizii practice care au admis posibilitatea de suplinire a lipsei datei unui testament olograf. Așa cum a arătat autoarea menționată, lipsa datei nu poate fi suplinită prin decizia instanței, nici măcar atunci când se sprijină pe elemente intrinseci ale actului și nici atunci când elementele care justifică necesitatea datării testamentului olograf sunt acoperite în alt mod. Se admite însă că în mod excepțional, dacă o parte a testamentului lipsește, acolo fiind conținută data redactării, acesta fiind rupt sau deteriorat, se

¹⁵ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, p. 517, nota 1251.

¹⁶ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 188.

¹⁷ D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 256.

¹⁸ D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 115-116.

poate formula o acțiune care să constate momentul întocmirii testamentului. Practic autoarea menționată admite, cel puțin în parte, că lipsa datei ar putea fi probată, pentru că cel puțin în ipoteza în care o parte a testamentului a fost ruptă, există posibilitatea ca data să fi lipsit cu totul. În ceea ce privește deteriorarea testamentului, data ar putea fi doar ilizibilă și s-ar admite stabilirea acesteia.

În soluționarea acestei chestiuni va trebui să avem în vedere și scopul pentru care condiția datării testamentului a fost edictată, și anume să se poată verifica faptul că testatorul era capabil să testeze la epoca întocmirii testamentului. Dacă avem în vedere acest aspect, atunci, alături de alți autori, admitem că poate fi valabil un testament a cărui data poate fi stabilită în condițiile menționate anterior.

În ipoteza în care data indicată este eronată sau falsă, aplicând strict textul art. 1041 C. civ., testamentul ar fi din nou lovit de nulitate absolută. Pornind de la afirmația exprimată în doctrină, că data nu are, în testamentul olograf, importanță prin ea însăși, adică ca element pur formal, ci numai ca element probatoriu în legătură cu revocarea, în cazul existenței mai multor testamente ale căror dispoziții se exclud, sau în legătură cu capacitatea sau cu libertatea de voință¹⁹, în practica judecătorească și în literatura de specialitate, s-a admis ca în anumite condiții să se poată proceda la stabilirea, completarea sau rectificarea datei testamentului apelând la elemente intrinseci sau extrinseci testamentului. Într-o altă opinie²⁰ se arată că data testamentului olograf ar putea fi reconstituită numai dacă nu se pune problema incapacității sau valabilității consimțământului testatorului ori a existenței mai multor manifestări de ultimă voință, iar în ceea ce privește completarea sau rectificarea unui element al datei testamentului, aceasta se va putea face dacă insuficiența se datorează unei erori involuntare a testatorului, sub condiția de a nu fi afectate celelalte elemente ale testamentului. Însă dacă data este falsă în mod intenționat, sancțiunea care se impune este nulitatea absolută a testamentului. Data falsă poate ascunde în spatele ei intenția testatorului de a încălca prevederile imperative privind, spre exemplu, capacitatea de a testa ori este posibil să nu existe nicio intenție frauduloasă din partea testatorului. În ambele cazuri, se va putea dovedi data falsă cu orice mijloc de probă, iar în cazul în care această probă se face, sancțiunea incidentă va consta în nulitatea absolută a testamentului. Dacă intenția frauduloasă nu a fost probată, data falsă se poate dovedi cu elemente intrinseci testamentului, dar și cu elemente extrinseci acestuia, în măsura în care acestea se sprijină pe cele intrinseci. Într-o altă opinie²¹, dacă data falsă indicată de testator nu a urmărit fraudarea legii, se admite că proba falsității datei se va face numai cu elemente intrinseci, adică cu elemente din cuprinsul testamentului.

Raportat la cele expuse, opinăm că deși textul art. 1041 C. civ. cuprinde o normă imperativă în privința datei, a cărui nerespectare atrage nulitatea absolută,

¹⁹ M.B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Ed. All Educațional, București, 1998, p. 339-341.

²⁰ I. Genoiu, *Dreptul la moștenire în Codul civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 132.

²¹ Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 90.

nu trebuie negată în anumite situații posibilitatea de stabilire, completare sau rectificare a datei testamentului, în acest scop utilizând elementele intrinseci și extrinseci ale testamentului. O aplicare strictă a regulii ar însemna lipsirea de efecte a testamentului, ceea ce ar contraveni ultimei voințe a testatorului, dar și a regulii de interpretare a actului său *mortis causa*, în sensul ca acesta să producă efecte, iar nu acela în care nu ar putea produce niciunul [art. 1268 alin. (3) C. civ.].

În concluzie, în ceea ce privește data testamentului, regula este aceea că în toate cazurile în care testamentul este datat de testator, acesta se bucură de prezumția că data acolo inserată este reală, însă această prezumție operează până la proba contrară, după distincțiile menționate anterior.

Cea de-a treia condiție specială impusă de textul art. 1041 C. civ. este ca testamentul să fie semnat de mâna testatorului. Semnătura trebuie realizată de testator, prin aceasta atestându-se că dispozițiile testamentare reprezintă ultima sa voință. Semnătura trebuie efectuată *proprio manu* de către dispunător. Rolul semnăturii efectuate de mâna testatorului este acela de a permite identificarea sa, precum și faptul că își însușește conținutul actului de ultimă voință.

Dacă, spre exemplu, testamentul nu este semnat, se poate trage concluzia că ne aflăm în prezența unui proiect de testament. Tocmai de aceea legea prevede că, pentru a ne afla în prezența unui testament olograf valabil, actul de ultimă voință trebuie semnat, sub sancțiunea nulității absolute, de mâna testatorului.

Semnătura nu trebuie să cuprindă numele și prenumele dispunătorului, după cum nu trebuie indicat CNP-ul sau alte elemente de identificare ale acestuia. Este suficient ca testatorul să utilizeze semnătura sa obișnuită, care este în măsură să conducă la identificarea sa. Dacă dispunătorul semna în mod obișnuit folosindu-și inițialele, se admite că această semnătură este valabilă. De asemenea, testatorul poate folosi un pseudonim pe care îl utiliza în mod obișnuit. De asemenea, un scriitor sau artist va putea semna cu pseudonimul său, un episcop cu prenumele de călugărie, urmat de indicarea scaunului episcopal²². În toate cazurile este important ca semnătura să poată fi atribuită testatorului și prin aplicarea acesteia să își asume dispozițiile de ultimă voință.

Nu este admis ca dispunătorul să semneze prin aplicarea ștampilei, a parafeii sau a sigiliului sau a semnăturii electronice, aceste modalități de semnare neîndeplinind condiția imperativă a legii. De asemenea, în dreptul civil român nu este admisă punerea de deget în locul semnăturii, un astfel de testament fiind nul absolut. De altfel, nici simpla menționare a numelui testatorului în cuprinsul actului nu îndeplinește cerința semnării testamentului, impunându-se ca aceasta să fie suficient de detașată de corpul textului pentru a marca aprobarea acestuia²³.

În ceea ce privește locul în care trebuie efectuată semnătura, este de precizat că aceasta poate fi plasată oriunde, adică atât la începutul actului de ultimă voință, în

²² M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1997, p.169.

²³ D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 261.

cuprinsul acestuia sau la final. În general, semnătura este plasată la finalul actului. Dar, indiferent de locul de plasare al semnăturii, este necesar ca prin aceasta dispunătorul să își însușească conținutul întregului act. Dacă, spre exemplu, testamentul este redactat pe mai multe foi, este suficientă semnătura acestuia plasată la finalul actului.

Lipsa semnăturii pe testament atrage sancțiunea nulității absolute a acestuia. Precizăm însă că, dacă în privința datei testamentului se admite că aceasta poate fi stabilită, întregită sau rectificată, în materia semnăturii acest lucru este interzis cu desăvârșire.

În doctrină s-a subliniat că în general există coincidență între momentul datării și cel al semnării testamentului, iar dacă această coincidență nu se regăsește, trebuie avut în vedere după cum semnătura este ulterioară sau anterioară redactării testamentului, respectiv în primul caz ne aflăm în prezența unui proiect de testament care devine efectiv prin semnare, iar în al doilea caz semnătura nu este valabilă, nefiind posibil să aibă loc aprobarea unei voințe care încă nu a fost exprimată²⁴.

În ceea ce privește veridicitatea semnăturii efectuate de testator, arătăm că aceasta poate fi recunoscută de moștenitorii legali ai defunctului sau poate fi confirmată sau infirmată printr-o expertiză grafoscopică, în caz de contestare, la fel ca și în cazul condiției referitoare la scrierea olografă a testamentului. Concluzia expertizei grafoscopice cu privire la faptul că testamentul nu a fost semnat de dispunător, echivalează cu inexistența consimțământului la data nașterii liberalității și atrage nulitatea absolută a actului²⁵.

4. Concluzii

Testamentul olograf, datorită avantajelor pe care le prezintă, reprezintă una dintre cele mai uzuale modalități de a testa. Ne-am aplecat în prezentul studiu asupra avantajelor și dezavantajelor utilizării acestui testament iar ulterior am analizat condițiile speciale de formă impuse de lege, împreună cu sancțiunile incidente în caz de nerespectare a acestora.

Bibliografie:

J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016
Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002

²⁴ D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 262.

²⁵ C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 2723/2003, în L.C. Stoica, *Ineficacitatea actului juridic civil. Practică judiciară. I. Nulitatea*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 320.

- I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016
- D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, Ed. C.H. Beck, București, 2014
- C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998
- M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966
- Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013
- M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1997
- I. Genoiu, *Dreptul la moștenire în Codul civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2013
- D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013
- M.B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Ed. All Educațional, București, 1998
- L.C. Stoica, *Ineficacitatea actului juridic civil. Practică judiciară. I. Nulitatea*, Ed. Hamangiu, București, 2009